

Προς ένα γενικό νόμο για το ηλεκτρονικό εμπόριο

Εισήγηση προς το Ζ' Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου του Συνδέσμου Ελλήνων Εμπορικόλογων με θέμα "Η Εφαρμογή της Σύγχρονης Τεχνολογίας στο Εμπορικό Δίκαιο"

Ι. ΡΟΚΑ
Καθηγητή Εμπορικού Δικαίου
Οικ. Παν/μιο Αθηνών, Δικηγόρου

1. Εισαγωγικά

Το έγγραφο είτε ως αποδεικτικό είτε ως συστατικό είτε, κυρίως, ως αξιόγραφο είναι παρόν σε όλο το πλέγμα των ρυθμίσεων που απαρτίζουν το δίκαιο των εμπορικών συναλλαγών και των εμπορικών θεσμών. Κατ' αρχήν το έγγραφο διαδραματίζει εδώ το ρόλο που έχει σε όλες τις συναλλαγές του ιδιωτικού δικαίου. Είναι το θεμελιώδες αποδεικτικό μέσο. Μερικές φορές επιβάλλεται και ως ο αναγκαίος αποδεικτικός τύπος μιας εμπορικής σύμβασης (λ.χ. το ασφαλιστήριο). Υλοποιεί συγχρόνως την αρχή της εμπορικής δημοσιότητας, με την οποία προστατεύονται οι συναλλασσόμενοι

και το εμπόριο και με την οποία εντοπίζεται η φορολογητέα ύλη. Ιδιαίτερος είναι εδώ ο ρόλος των εμπορικών βιβλίων και γενικότερα των επαγγελματικών βιβλίων του ΚΠολΔ.

Δημόσια έγγραφα και συστατικά έγγραφα πλαισιώνουν επίσης θεσμούς του εμπορικού δικαίου και των εμπορικών συναλλαγών. (Έτσι λ.χ. εταιρική σύμβαση των κεφαλαιουχικών εταιρειών περιάπτεται του τύπου δημοσίου εγγράφου, ενώ η μεταβίβαση της κυριότητας πλοίου γίνεται μόνο με έγγραφο).

Για να μείνουμε εδώ μπορούμε να πούμε ότι η πρώτη κατηγορία των εγγράφων, τα αποδεικτικά, με εξαίρεση τα εμπορικά βιβλία, δεν διαδραματίζει ένα ξεχωριστό ρόλο στις εμπορικές συναλλαγές σε σχέση με τις λοιπές συναλλαγές και δεν απασχολεί ειδικά το εμπορικό δίκαιο. Δεν συμβαίνει, όμως, το ίδιο και με τη κατηγορία των συστατικών και δημόσιων εμπορικών εγγράφων που αποτελούν κεντρικό άξονα του εμπορικού δικαίου. Πχ η έλλειψη του δημοσίου εγγράφου στην ανώνυμη εταιρεία αποτελεί ειδικό θέμα του δικαίου των εταιρειών.

Στην τρίτη κατηγορία, που έχει κατ' εξοχήν ως αντικείμενο το έγγραφο, η άσκηση και η μεταβίβαση δικαιωμάτων γίνεται με τη νομική κατασκευή του αξιόγραφου, το νομικό εργαλείο το οποίο συμβάλλει στην εξασφάλιση και στην κυκλοφορία απαιτήσεων και δικαιωμάτων, καθώς και στη λειτουργία των χρηματιστηριακών συναλλαγών. Άμεσο αντικείμενο ρύθμισης του δικαίου των αξιόγραφων είναι ακριβώς το έγγραφο, ενώ τα λοιπά έγγραφα που απαντώνται στις εμπορικές συναλλαγές δεν αποτελούν το άμεσο αντικείμενο της ρύθμισης.

Θα έλεγε κανείς λοιπόν ότι, αφού η αποϋλοποίηση των εμπορικών συναλλαγών αγγίζει θεσμούς του εμπορικού δικαίου, τουλάχιστον στο χώρο των αξιόγραφων, μήπως θα έπρεπε στο χώρο αυτό να βρίσκονται τα όρια της αποϋλοποίησης; Η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική. Και τούτο ακόμα γιατί και το αξιόγραφο δεν αποτελεί παρά μέσο για την κυκλοφορία της πίστης των χρημάτων και των πραγμάτων, η οποία (κυκλοφορία), αν εξασφαλισθεί με άλλο, απλούστερο ή/και οικονομικότερο τρόπο, αποστερεί τη χρησιμότητα του αξιόγραφου. Η κυκλοφορία των απαιτήσεων και των δικαιωμάτων, η εξασφάλιση και η μεταβίβασή τους

απαλλαγμένη των ενστάσεων τρίτων, δεν προϋποθέτει κατ' ανάγκη την ύπαρξη αξιόγραφου, που, εν τέλει, δεν είναι άλλο από ένα μέσο με το οποίο οδηγούμεθα σε ένα αποτέλεσμα. Γι' αυτό είναι επιδεκτικό αντικατάστασης και, κατ' επέκταση, είναι επιδεκτικοί αντικατάστασης οι κανόνες που το διέπουν με άλλους κανόνες που στην περίπτωση μας, βέβαια θα διέπουν την κυκλοφορία αυτών των δικαιωμάτων με ηλεκτρονικό τρόπο.

Στη Γαλλία υπάρχει ένα είδος ηλεκτρονικής “συναλλαγματικής” με το όνομα “Lettre de change relevé”. Η μορφή της “συναλλαγματικής” αυτής έχει ως εξής: Τα στοιχεία των συναλλαγματικών, όπως τα ονόματα των προσώπων και υπογραφών και το χρηματικό ποσό, που περιέχονται σ' αυτήν εγγράφονται σε ηλεκτρονικά αρχεία και μεταδίδονται ηλεκτρονικά από τον έναν υπολογιστή στον άλλο. Παράλληλα υπάρχει ένα κεντρικό σύστημα ελέγχου των ηλεκτρονικών εγγράφων. Οι “συναλλαγματικές” αυτές δεν έχουν αποϋλοποιηθεί εντελώς δεδομένου ότι όταν το ηλεκτρονικό αξιόγραφο φτάσει στον προορισμό του πρέπει να εκτυπωθεί σε χαρτί.

2. Ζητήματα στα οποία καλείται να δώσει απάντηση ο νομοθέτης

Από μία άποψη οι κανόνες του εμπορικού δικαίου μπορούν να καταταγούν στους κυρίως κανόνες, με τους οποίους οικοδομούνται οι ουσιαστικοί θεσμοί και οι ουσιαστικές εμπορικές ενοχές (λ.χ. θεσμός της ασφαλιστικής σύμβασης, του συνεταιρισμού, της πτώχευσης κλπ) και στους βοηθητικούς των κυρίων κανόνων. Οι κανόνες της δεύτερης περίπτωσης έχουν περισσότερο τεχνικό χαρακτήρα. Έτσι λ.χ. για να μπορέσουμε να οικοδομήσουμε το θεσμό της ανώνυμης εταιρείας πρέπει να διασφαλίσουμε υψηλό βαθμό δημοσιότητας που επιτυγχάνεται με την καταχώρηση στο μητρώο του καταστατικού και τη δημοσίευσή του στο ΦΕΚ. Το δίκαιο που περιβάλλει τις διατυπώσεις δημοσιότητας στο παράδειγμά μας είναι βοηθητικό του κυρίου, που είναι αυτό που οικοδομεί τα συστατικά στοιχεία του θεσμού (όργανα ανώνυμης εταιρείας, δικαιώματα μειοψηφίας, διοίκησης, κλπ).

Ενώ εμπορικό δίκαιο αποτελούν και οι δύο κατηγορίες των κανόνων που είπαμε, τη δεύτερη τη διατηρούμε και την καλλιεργούμε χάριν της πρώτης. Την οικονομική ζωή, όμως, ενδιαφέρει το αποτέλεσμα, που είναι η διατήρηση των ουσιαστικών θεσμών. Αφού λοιπόν δεν έχει αυτοτελή λόγο ύπαρξης η δεύτερη κατηγορία, μπορεί να την καταργήσει μερικά ή και ολικά ο νομοθέτης, αν, με άλλη μέθοδο, (στην περίπτωση μας με τα ηλεκτρονικά έγγραφα), μπορούμε να οδηγηθούμε στο ίδιο αποτέλεσμα. Έργο του νομοθέτη εδώ θα είναι να ελέγξει εάν παρέχεται η δημοσιότητα, η αποδεικτική διευκόλυνση και η εξασφάλιση των όποιων δικαιωμάτων προστατεύει η χρησιμοποίηση των όποιων χάρτινων εγγράφων. Έργο του θα είναι η αποτύπωση αυτών των δικαιωμάτων και η αναζήτηση νομικών κανόνων, κατ' αρχήν στο ισχύον δίκαιο, που να καλύπτουν το κενό που αφήνει η αντικατάσταση του χάρτινου εγγράφου με το ηλεκτρονικό. Πχ ερευνητέο είναι αν η “έκταξη” του κοινού δικαίου καλύπτει το κενό που αφήνει η κατάργηση του εγγράφου της συναλλαγματικής ή της φορτωτικής. Αν δεν το καλύπτει, πώς μπορεί να συμπληρωθεί με νέα διάταξη νόμου;

Ποια θα έπρεπε να δεχθούμε ως αποδεκτά όρια επέκτασης της ηλεκτρονικής τεχνολογίας στο εμπορικό δίκαιο; Ο,τι τεχνολογικά είναι δυνατό, οφείλουμε να του δώσουμε και κατάλληλο νομικό περιβάλλον; Η απάντηση είναι ότι θα πρέπει να αποδεχθούμε τον τεχνολογικό νεωτερισμό μόνο στο μέτρο που δεν θίγονται ατομικά δικαιώματα, καθώς και ουσιαστικά προσωπικά και περιουσιακά δικαιώματα ή δεν δημιουργείται μεγάλη ανασφάλεια στις συναλλαγές.

Υπάρχει εδώ ένα σημείο έντασης. Από τη μία πλευρά είναι οι απίστευτα μεγάλες δυνατότητες που προσφέρει η επιστήμη των ηλεκτρονικών υπολογιστών και η πίεση που δέχεται η έννομη τάξη για να αποχωριστεί των όποιων χάρτινων εγγράφων και από την άλλη μεριά είναι η αντίσταση που πηγάζει από την ανάγκη προστασίας των προσωπικών και περιουσιακών δικαιωμάτων και της ασφάλειας των συναλλαγών.

Στις πιέσεις που δέχεται η έννομη τάξη προστίθεται και η πολιτική βούληση. Ο Πρόεδρος Κλίντον έδωσε πρόσφατα το μήνυμά της έντονης πολιτικής βούλησης για

την κατάργηση των εμποδίων στην εξαπλώση του ηλεκτρονικού εμπορίου, όπως αντίστοιχα το 1972 ο Κένεντι είχε δώσει το μήνυμα της έντονης πολιτικής βούλησης για την προστασία των καταναλωτών. Είναι επόμενο ότι θα ακολουθήσουν τις ΗΠΑ και οι κυβερνήσεις των υπόλοιπων κρατών. Ο ρόλος του νομικού στο δρόμο της αντικατάστασης του χάρτινου από το ηλεκτρονικό έγγραφο είναι να εντοπίσει τους πολιτικούς στόχους στη διαδικασία συμπλήρωσης του κενού που αφήνει η κατάργηση του χαρτιού, να αποφύγει τις άσκοπες ρυθμίσεις και ό,τι εμποδίζει το ηλεκτρονικό εμπόριο. Οι νέες διατάξεις πρέπει να στοχεύουν στο να μη δυσχεραίνεται η ηλεκτρονική συναλλαγή και βέβαια να μην τίθενται εμπόδια στην Ενιαία Ευρωπαϊκή αγορά. Αυτή την κατεύθυνση άλλωστε υπέδειξε και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση εκδίδοντας την Πράσινη Βίβλο για το Ηλεκτρονικό Εμπόριο και τη Λευκή Βίβλο μαζί με την Αμερικανική Κυβέρνηση.

Ο νομοθέτης πολλές φορές όταν επιβάλλει μία ρύθμιση συγχρόνως περιορίζει δικαιώματα ή εξομοιώνει τη νομική θέση προσώπων με ανόμοια δικαιώματα και υποχρεώσεις, εφόσον αυτό συμβαίνει σε μικρό βαθμό και το απαιτεί η εύρυθμη λειτουργία των μαζικών συναλλαγών. Το αγαθό της ταχείας μεταβίβασης δεδομένων (χαρακτήρων, εικόνων, ήχων) και της αποθήκευσής τους και η απαλλαγή της ανθρωπότητας από τη θάλασσα των χαρτιών και το τεράστιο έργο και κόστος που συνεπάγεται η μεταβίβασή τους, είναι τόσο μεγάλο ώστε, σύμφωνα με τους ειδικούς, το 2002 το σύνολο των γνώσεων που θα έχει η ανθρωπότητα θα μπορεί, χάρη στην πληροφορική, να διπλασιάζεται κάθε δύο χρόνια. Να αναλογισθεί κανείς ότι μία μικρή δισκέτα CD-ROM σύντομα θα χωράει 6.600.000 σελίδες μεγέθους DIN,4. Είναι λοιπόν φυσικό και το δίκαιο να κάνει συμβιβασμούς, εφόσον έτσι βοηθάει την επίτευξη του εκπληκτικού αυτού αποτελέσματος. Θα θυσιαστεί ενδεχομένως ένα τμήμα της εξασφάλισης που μας παρέχουν τα σημερινά έγγραφα. Ο νομοθέτης πρέπει να κάνει συμβιβασμό και να αποδεχθεί την πιθανότητα της μειωμένης αποδεικτικής δύναμης που προσφέρει το ηλεκτρονικό έγγραφο. Να αποδεχθεί, ενδεχομένως, ένα προσωρινό στάδιο σχετικής ανασφάλειας των συναλλαγών ιδιωτικών δικαιωμάτων ή της ασφάλειας των

απορρήτων. Αυτόν το συμβιβασμό, όμως, πρέπει να τον κάνει σταθμίζοντας το όφελος που έχει από το ηλεκτρονικό έγγραφο και έχοντας κατά νου, όπως είπαμε, ότι και άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις εμπεριέχουν συμβιβασμούς χάριν επίτευξης κάποιου άλλου σκοπού και, συνεπώς, δεν έχουμε λόγο, ειδικά στο ηλεκτρονικό εμπόριο, να είμαστε περισσότερο συντηρητικοί. Θα πρέπει ο νομοθέτης επίσης να λάβει υπόψη του και το γεγονός ότι, εκεί που σήμερα θα υπάρχει ενδεχομένως έλλειψη ασφάλειας, είναι πάρα πολύ πιθανόν αύριο τούτο να έχει παραμεριστεί τεχνολογικά, πράγμα που αποτελεί μια παραπέρα ενθάρρυνση για την κατάργηση των χάρτινων εγγράφων στο εμπόριο. Χαρακτηριστικό της ηλεκτρονικής τεχνολογίας είναι ότι πολλές φορές είναι σε θέση η ίδια να παρέχει δικλείδες ασφαλείας. Στο Ην. Βασίλειο έχει αναπτυχθεί ένα πρόγραμμα H/Y που δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας ανεξίτηλων αρχείων που λέγεται worms από τα αρχικά write once read many times, δηλ. αρχείων που δεν μπορούν να διαγραφούν ή αλλοιωθούν. Η ακρίβεια των εγγράφων εδώ, όπως και στην ψηφιακή υπογραφή, αποτελεί μαχητό τεκμήριο, αλλά η ανταπόδειξη είναι στην τελευταία ανάλυση μόνο μια θεωρητική δυνατότητα. Μήπως και η κοινή υπογραφή δεν περικλείει κίνδυνο να μην είναι γνήσια; Το ρόλο του γραφολόγου στην ηλεκτρονική θα κάνει ο ηλεκτρονικός. Ο κίνδυνος μη γνησιότητας θα οφείλεται στην ηλεκτρονική η οποία, ίσως, με τη σημερινή εξέλιξή της να μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε μεγαλύτερη απ' ό,τι στους παραδοσιακούς τρόπους εξασφάλιση ή και απόλυτη ακόμα εξασφάλιση.

Ένα άλλο ζήτημα είναι, αν πρέπει να καταργήσουμε διατάξεις που επιβάλλουν στην εμπορική συναλλακτική ζωή τα έγγραφα, με όποια μορφή και αν αυτά ήθελον εμφανιστεί ή να αφήσουμε τις διατάξεις ως έχουν και να οικοδομήσουμε ένα γενικό νόμο για το ηλεκτρονικό εμπόριο, αυτοτελώς ή στα πλαίσια ενός γενικότερου νόμου λειτουργίας ηλεκτρονικών υπηρεσιών και τηλεπικοινωνιών. Η απάντηση νομίζουμε πως είναι εν μέρει ναι στην κατάργηση, αλλά ναι και στη δημιουργία γενικού νόμου. Εκεί που το έγγραφο είναι υποχρεωτικό, όπως είναι τα δημόσια και κυρίως τα συστατικά έγγραφα, εκεί προτείνουμε την κατάργηση, αφού, όμως, προηγηθεί η δημιουργία ενός γενικού νόμου για το ηλεκτρονικό εμπόριο. Είναι γεγονός

ότι στο εμπόριο η αναλογία των συστατικών εγγράφων σε σχέση με τα αποδεικτικά είναι ελάχιστη. Συνεπώς αντίστοιχα μικρό είναι και το εμπόδιο, αν αρχικά διατηρήσουμε αυτά τα έγγραφα.

Από την άλλη πλευρά, η δύναμη της πραγματικότητας και η αγορά δεν αναμένει το νομοθέτη να αντιδράσει. Προχωρεί χωρίς ειδικό νομοθετικό θεμέλιο στη διεξαγωγή των συναλλαγών με ηλεκτρονικό τρόπο. Ήδη μερικά μεγάλα super markets στην Ελλάδα συναλλάσσονται με τους προμηθευτές τους σε ποσοστό άνω του 20% με ηλεκτρονικό τρόπο. Εδώ απαιτείται νομοθετική παρέμβαση και άρα βλέπουμε ότι ο νομοθέτης καλείται πρώτιστα να προσφέρει ρυθμίσεις και δευτερευόντως να καταργήσει τις υπάρχουσες. Σε ορισμένες περιπτώσεις έχει ήδη επέμβει και αναφέρομαι στο νόμο για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, στις διατάξεις για την προστασία προγραμμάτων Η/Υ, στο νόμο για τους άυλους τίτλους και τις άυλες μετοχές, στις διατάξεις του αρθ. 386Α ΠΚ που αναφέρεται στην απάτη με υπολογιστή (λ.χ. επηρεασμός των στοιχείων με σκοπό να προσκομίσει στον εαυτό του παράνομο περιουσιακό όφελος) και σ' αυτές του αρθ. 370Γ ΠΚ που τιμωρεί εκείνον που αντιγράφει ή χρησιμοποιεί χωρίς δικαίωμα προγράμματα υπολογιστών.

Τέλος, το μεγάλο θέμα των αξιογράφων φαίνεται ότι δεν άπτεται ενός γενικού νόμου για το ηλεκτρονικό εμπόριο, αφού η χρήση τραπεζικής επιταγής έχει από καιρό περιοριστεί εξαιτίας του ηλεκτρονικού χρήματος, η δε συναλλαγματική και αξιογραφική φορτωτική επιτελούν λειτουργία που μπορεί εν μέρει να επιτευχθεί με ηλεκτρονικά έγγραφα. Η παράλληλη διατήρηση των αξιογράφων αυτών δεν φαίνεται να αποτελεί τροχοπέδη στη διάδοση των ηλεκτρονικών εγγράφων.

Στην οικοδόμηση ενός γενικού νόμου για το ηλεκτρονικό εμπόριο θα πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα, ώστε καμία διάταξη του νόμου να μην εισάγει άμεσα ή έμμεσα τεχνολογικούς κανόνες. Κατά αυτόν τον τρόπο θα αφηθεί ανοικτός ο δρόμος της τεχνολογικής εξέλιξης προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των ήδη υπάρχοντων συστημάτων διεξαγωγής του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Το κοινό δίκαιο δεν φαίνεται να ικανοποιεί όλα τα ζητήματα αστικής ευθύνης που γεννώνται κατά τη

χρησιμοποίηση της ηλεκτρονικής οδού στο εμπόριο. Το σύστημα της ευθύνης από υπαιτιότητα δεν επαρκεί για να καλύψει την ευθύνη του επαγγελματία προμηθευτή υπηρεσιών, ηλεκτρονικών πληροφοριών και επικοινωνιών. Εκείνος που παρέχει πρόσβαση σε ηλεκτρονικές τηλεπηρεσίες ή διαθέτει δικές του ή τρίτων, δεν μπορεί να μην αναλαμβάνει υποχρεωτικά και κάποια εγγύηση της συνεχούς λειτουργίας καθώς και της ποιότητας των μηχανημάτων του. Τούτο επιβάλλεται για την προστασία του θεσμού του ηλεκτρονικού εμπορίου και τη δυνατότητα μεγαλύτερης διάδοσής του. Εάν λ.χ. κάποιος διατηρεί ένα ηλεκτρονικό κόμβο αποθήκευσης και αποστολής μηνυμάτων, ένα Value Added Network (Δίκτυο Προστιθέμενης Αξίας) και λάβει την πρόταση σύναψης σύμβασης από το ένα μέρος και τη διαβιβάσει στο άλλο λανθασμένα, δεν είναι δυνατόν να απαλλάσσεται της ευθύνης του επειδή κατόρθωσε ν' αποδείξει ότι δεν είχε υπαιτιότητα για το τεχνικό αυτό λάθος. Είναι θεμιτό να έχει επί πλέον εγγυητική ευθύνη για την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει. Βέβαια θα πρέπει να καθοριστεί ένα ανώτατο όριο ευθύνης, καθώς και το είδος των ζημιών που θα καλύπτει. Για να μπορεί να υλοποιηθεί ο σκοπός μιας τέτοιας νομοθετικής επιταγής θα πρέπει, επίσης, να συνοδεύεται από υποχρεωτική ασφάλιση αστικής ευθύνης ή παροχής άλλης παρόμοιας εγγύησης.

Επίσης, είναι σημαντικό να διασφαλίζεται η μη διαρροή στοιχείων τα οποία καλύπτονται από το νομοθετημένο εμπορικό απόρρητο (τραπεζικό, επαγγελματικό, απόρρητο των ατομικών στοιχείων). Θα πρέπει στο σημείο αυτό να τροποποιηθεί το άρθρο ΑΚ 160 για να εξομοιώσει την ηλεκτρονική με την κοινή υπογραφή, αλλά συγχρόνως να παραπέμπει σε ένα φορέα που θα βεβαιώσει σε αμφιβολία τι είναι ηλεκτρονική υπογραφή. Η τεχνολογική ερμηνεία οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα μεν, αλλά χρίζει νομοθετικής κατοχύρωσης.

Εξ άλλου, προκύπτουν και ζητήματα συμβατικού δικαίου. Πότε θεωρεί το ισχύον δίκαιο ότι ένα μήνυμα έφθασε στον παραλήπτη του; Επί επιστολών όταν ριφθεί στο χρηματοκιβώτιο. Θα δεχθούμε ότι έφθασε στον παραλήπτη και αποτελεί παραλαβή και αν το στείλει ο αποστολέας στο mail-box του παραλήπτη ή στο mail-box του τρίτου που διαμεσολαβεί για την αποστολή με

ηλεκτρονικό ταχυδρομείο; Ο νομοθέτης θα πρέπει να προβλέπει ότι αυτό ισχύει ακόμα και αν δεν λειτουργήσει σωστά ο Η/Υ, καθώς επίσης, ότι ο αποστολέας θα φέρει ευθύνη για τυχόν συνέπειες που προέκυψαν αν δεν γνωστοποίησε την αποστολή του μηνύματος έγκαιρα ή και καθόλου. Ο ίδιος θα φέρει τον κίνδυνο της λαθεμένης μεταβίβασης, ο δε παραλήπτης θα πρέπει να φέρει τον κίνδυνο ο Η/Υ του να μη λειτουργήσει σωστά, να μην είχε χαρτί κλπ. Ζήτημα τίθεται αν θα πρέπει να δώσουμε καταφατική απάντηση στο ερώτημα αν θεωρείται ότι ο προμηθευτής υπέδειξε τους Γενικούς Όρους των Συναλλαγών (Γ.Ο.Σ.) στον καταναλωτή όταν του είπε ότι αυτοί βρίσκονται στην ηλεκτρονική του διεύθυνση λ.χ. όταν αναφέρει στα επιστολόχαρτά του ότι “οι Γ.Ο.Σ. βρίσκονται στη σελίδα του Internet μας”. Είναι θεμιτό ο καταναλωτής να θεωρείται ότι υπαίτια τους αγνοούσε, αν δεν είχε Η/Υ; Οι καταναλωτικής φύσης διατάξεις νόμων συνεχώς υποχρεώνουν τον προμηθευτή να ενημερώσει τον καταναλωτή. Αρκεί όμως εδώ η πληροφορία που βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση; Η απάντηση, ειδικά για τους καταναλωτές, θα πρέπει με την παρούσα διάδοση των Η/Υ να είναι αρνητική, αλλά καλό είναι να το προβλέπει και ο νόμος. Διότι η υποχρέωση πληροφόρησης έχει “εκπαιδευτική φύση” και οι πληροφορίες στον καταναλωτή είναι “κομίσιμες”, εκτός κι αν τα μέρη βρίσκονται σ’ επαφή συνεχί.

Ενα άλλο ζήτημα είναι να μη θίγεται ο ελεύθερος ανταγωνισμός με τον εθισμό των προμηθευτών και των υποπρομηθευτών στο εσωτερικό EDI network, των μεγάλων παραγωγών κυρίως της αλλοδαπής. Διότι αυτή η εξάρτηση δημιουργεί μία υπεροχή στον παραγωγό και αλλοιώνει τη σχέση του με τον προμηθευτή. Τέλος, πρέπει να προβλέπει ρύθμιση της ηλεκτρονικής υπογραφής.

Ο νόμος επίσης θα είναι χρήσιμο να δημιουργήσει ένα υποχρεωτικό στάδιο, προ πάσης δικαστικής επίλυσης διαφορών, κατά το οποίο θα γίνεται απόπειρα φιλικής επίλυσης. Επί πλέον, θα είναι χρήσιμο να δημιουργηθεί ειδική διαιτησία προαιρετικής υπαγωγής των μερών σ’ αυτήν. Η ειδικότητα των θεμάτων επιβάλλει την τεχνική βοήθεια των συναλλασσομένων και των φορέων επίλυσης των διαφορών από άτομα εξειδικευμένα και εξοικειωμένα με την επιστήμη της πληροφορικής.

3. Συμπέρασμα

Το δίκαιο δεν μπορεί παρά να αναγνωρίσει ότι η διάδοση των ηλεκτρονικών υπολογιστών δημιουργεί νέες υποχρεώσεις στους συναλλασσομένους, ιδιαίτερα στους επιτηδευματίες που είναι κυρίως υποχρεώσεις γνώσης και χρήσης τους. Ο νόμος οφείλει να οριοθετήσει τις υποχρεώσεις αυτές. Πρέπει το θετικό δίκαιο να δώσει απάντηση αν πχ ο συναλλασσόμενος είναι υποχρεωμένος, κατά τεκμήριο, να διαθέτει Η/Υ; Ο επιτηδευματίας όπως είναι υποχρεωμένος να έχει λογιστήριο, ταμειακή μηχανή, κλπ, πρέπει να είναι και ηλεκτρονικά εξοπλισμένος;

Τελικός στόχος είναι η πλήρης απούλοποίηση και η μετάβαση, από τον ορατό κόσμο, στον κόσμο της ηλεκτρονικής αποθήκευσης και η μεταφορά των εργασιών μας εκεί. Προς επίτευξη του στόχου αυτού δεν είναι απαραίτητη, τουλάχιστον σε αυτό το αρχικό στάδιο, η ριζική αλλαγή της έννομης τάξης όπως αυτή είναι γνωστή μέχρι σήμερα, αλλά μάλλον η βαθύτερη γνώση όλων των προβλημάτων που ανακύπτουν κατά τη μετάβαση αυτή, η ρεαλιστική εκτίμηση των διευκολύνσεων που επαγγέλλεται το ηλεκτρονικό εμπόριο και τελικά η ορθολογιστική και διορατική νομοθετική τους ρύθμιση. □